

РЕЦЕНЗИЯ

на
докторската дисертация на Тодор Кръстев
на тема: „Межкултурни различия в невербалната комуникация между французи и
японци през епохата Мейджи “
с научен ръководител проф. дфн Величко Руменчев

Рецензент: Проф. д.п.с.н. Толя Стоицова
Нов български университет

Тодор Кръстев е докторант по невербална комуникация в катедра „Реторика“ на Философски факултет в Софийски университет “Св. Климент Охридски” от 2013 г. Завършил е магистратура по Международни отношения и сравнителна политика (на френски език) в Нов български университет и има присъдена бакалавърска степен по френска филология от Софийски университет “Св. Климент Охридски”;

В периода 1997 – 2002 г. учи в Национална гимназия за древни езици и култура “Константин Кирил Философ” с профил френски език. Споменавам по-подробно образованието му, защото то показва много широки познания в различни области, както и перфектно владение на френски език. Изучавал е и японски език в СУ и затова според мен не случайно в избора на дисертационната му тема фигурират и двете култури – френска и японска.

Представеният за рецензиране дисертационен труд е структуриран в четири основни глави, придружени с увод, заключение, използвана литература и приложения.

Много добро впечатление правят използването на литературни източници на български, руски, английски и френски език, както и Интернет материалите. Източниците не са номерирани в дисертацията, нито броят им е посочен в автореферата. В приложение е представен атрактивен снимков материал. С приложенията, текстът на дисертацията обхваща 263 страници плюс 10 страници бележки на автора по дисертацията.

Добросъвестно е рефериран достатъчен обем от източници по тази специфична тема, което показва категорично, че докторантът познава много добре научната литература в областта, в която разработва темата на дисертацията си.

В увода коректно са обособени мотивацията за избор на нетривиалната тема, характерът на анализа, който се използва, както и целите и задачите на изследването. Отсъства експлицитно формулирана теза за защита.

Целта е „постигането на обобщени данни за невербалния аспект на комуникацията между французи и японци на базата на анализ на текстовете на френски пътешественици, посетили Япония в определена историческа рамка. Става дума за епохата Мейджи (1868-1912)...“ (с. 7 от дисертацията)

Без да преразказвам детайлно съдържанието на главите, ще поставя само някои важни акценти, свързани с тях.

Първата глава е посветена на традиционната японска култура – на нейните ценности и невербални аспекти на комуникация. На първо място докторант Кръстев разглежда религиозния аспект на японската култура – шинтуизма, неразривно свързан с културата, конфуцианството и даоизмът. Изясняването на религиозните схващания в японската култура не е самоцелно. Авторът умело показва връзката на религията с начина на живот при японците, с влиянието ѝ върху всекидневните взаимоотношения между хората. Затова и специално внимание е обърнато на някои специфични японски концепции. Заключение на докторанта е красноречиво: „Всички тези понятия (от специфичните концепции) обясняват съществуването на комплексна мрежа от емоционални обвързаности между членовете на дадена японска група, а това води до ясно разграничаване между свои и чужди, между „вътрешни“ и „външни“ хора“. (с. 6 от автореферата)

Логично следващата втора глава задълбочава анализа на японската култура като се фокусира върху невербалната комуникация в далекоизточната държава. За мен особено сполучливо е схващането на докторант Кръстев за този невербален канал на комуникацията като „видимата страна на японското поведение“. Силно впечатление ми направи преставянето на мълчанието и ролята на тишината като иманентно присъстващи във взаимодействията на японците. От социалнопсихологична гледна точка, това е вид

умствена саморефлексия, свързана с преценката на собствените действия и тези на другите, а не на говоренето между хората. Важен е изводът, че японците държат повече на действието, отколкото на говоренето. Обърнато е внимание и на вече популярния факт, че японците от деца се учат да прикриват емоциите си. По-нататък във втора глава като използва научни източници, както споменах на четири езика, докторант Кръстев е подбрал типични примери за японската култура от невербалните модалности – кинесика и проксемика, като специално място е отделил на прословутите японски поклони.

Трета глава акцентира върху друго ключово понятие от титула на дисертацията, а именно – ерата Мейджи и по-специално, върху японския бит и външен вид на японците. В тази глава се развива и подтемата, свързана с вековните контакти на европейци и японци. Представят се текстове, които задават по-глобална историческа рамка на межкултурния контакт, в контекста на който, е направено и собственото изследване на дисертанта. По естествен път межкултурният контекст се задълбочава по посока взаимодействията между французи и японци, за да се стигне до първоначалната изненада и от двете страни относно външния вид на хората от тези две култури.

Специално искам да похваля докторант Кръстев за третата глава от дисертацията, която бих сравнила с кратка, смислена и логически представена енциклопедия за факти от дългата история на Япония, които перфектно обосновават избора му за изучаване на периода Мейджи. Така, всеки, който чете дисертационния труд може да разбере как след оттеглянето на последния от власт шогун – вид военен режим, през 1868 г., императорската институция е реабилитирана и с младия наследник Муцухито (1852-1912), започва епохата на управление „Мейджи“ – просветеното управление. В случая, важното е, че през този период все повече европейци посещават Япония, която се отваря за света, което прави изследването на докторанта адекватно и актуално.

Четвърта глава преценявам като особено важна, защото специфицира цялостния теоретичен анализ, предложен в предходните три глави, вече в контекста на елементите от основните невербални модалности и то от гледната точка на това как французите възприемат поведението на японците. Невъзможно е да представя в рецензията си анализа на многото специални жестове (става дума за кинестетични елементи) от страна на японците, изразяващи уважение към европейците като към „висши официални лица“ (с. 22 от

авторeref.), проявите на естественото любопитство, свързано с различното и изцяло непознатото, отново, но по-детайлно – традицията за прикриване на емоциите, както и неразбирането от страна на европейците на традиционното поведение на жените – японки. Само искам да подчертая, че анализът е издържан от гледна точка на научното разбиране за невербалната комуникация..

Интересно е също така, че в ерата на Мейджи, японците възприемат нови модели на структуриране на пространството по отношение на градовете и на домовете, в които живеят. Докторантът добре обосновава тези промени като силно повлияни от западния стил на организация на пространството. Можи би най-интересното е, че новите проксемични модели съжителстват с традиционните разбирания на японците за ролята на пространството. Всички тези, според мен, много сполучливи анализи, Тодор Стоянов прави на основата на документи и коментари от френски пътешественици. Изводът му е адекватен на приложния анализ, а именно, че „личното пространство на японците и понятието за лична територия имат колкото реални, толкова и абстрактни характеристики, дефинирани от силното чувство за група и общност“. Тук ми се иска да спомена класическите вече пет измерения на Герард Хофстеде за определяне и сравняване на различните култури. Според предлагания от него модел, по измерението колективизъм срещу индивидуализъм, японската култура е една от водещите по отношение на колективизма. Така че, резултатите от анализа на докторант Стоянов в областта на проксемиката в японската култура още веднъж потвърждават изводите за Япония, получени от прилагането на модела на Хофстеде.

Отчетени са и значими различия по отношение на голотата, съжителството на половете в определени ситуации, които остават неразбираеми за представителите на френската култура, респективно – по-глобалната европейска култура.

В края на четвърта глава се интерпретират и елементи от параезиковата модалност на невербалната комуникация като сила, тон и ритъм на гласа. В синхрон с разбирането на японците за ролята на мълчанието и тишината, се засяга и темата за смислово натоварените паузи в речта.

В заключението на дисертацията си, Тодор Стоянов обобщава основните резултати от анализите си като акцентира върху различията в невербалната комуникация и от там,

честите недоразумения в декодирането на невербалните сигнали от страна на едната култура (японска) спрямо другата (френска) и обратното. Още, докторантът смята, че е изпълнил задачите, които си е поставил и е достигнал основната цел на дисертационния труд.

Авторефератът е в обем от 30 страници, без публикациите по темата и приносите на дисертационния труд. Той точно отразява съдържанието на дисертацията. Докторантът има 3 публикации по темата на дисертацията – 2 статии, едната, от които е под печат и един доклад – също под печат. Освен тях, четвъртата публикация представя сборник от статии на докторанти и постдокторанти в електронното списание „Ретрика и комуникация“.

Тодор Стоянов е формулирал четири приносни момента, отбелязани накрая на дисертацията си.

Право на автора е да не се съобрази с всички забележки, отправени му на вършната защита. На три от тях обаче, аз държа, защото смятам, че освен, че са важни, се изискват от „каноните“ за изготвяне на дисертация, което не е същото като писане на монография.

Така, че отново искам да отбележа някои от критичните ми бележки:

1. В увода на дисертацията, освен мотивацията за избор на темата, която е представена много добре, необходимо е на експлицитно равнище да се представи основната теза, която докторантът защитава. Тъй като тезата не е изложена в увода, съответно отсъства и препратка в заключението дали тя се потвърждава или отхвърля.
2. Формулировката на приносите, за разлика от текста на дисертацията, е останала същата – твърде лаконична, което прави приносите неясни. Освен това според мен принос 2 и 3 би трябвало да са обединени, така, че фактически приемам 3, а не 4 приноса в работата на докторанта.
3. Авторефератът като съдържание на текста по дисертацията е особено сполучлив. В него обаче не са включени данни за дисертацията – обем, структура, брой използвани източници и т.н., както и отсъстват задължителните приноси и публикации по темата. Така е в електронното копие, което би

трябвало да е идентично с книжния вариант. Споменах, че приносите и публикациите фигурират в дисертацията, където не им е мястото.

Съответно, имам два въпроса към докторант Тодор Стоянов:

1. Каква е основната теза, която защитава в дисертационния си труд?
2. С какво допринася разработването на дисертационната тема за научното познание в областта на реториката и по-общо – в социалните науки?

Заключение:

Дисертационната тема „Межкултурни различия в невербалната комуникация между французи и японци през епохата на Мейджи“ е разработена сериозно на високо теоретично и реторично равнище. Езикът и научният стил на писане също са много добри. Дисертацията е особено информативна, атрактивно илюстрирана със снимков материал и се чете леко. Публикациите на докторанта, макар и минимум, са свързани директно с темата на дисертацията. Искам да му пожелаая за в бъдеще, ако се занимава с научни изследвания, да публикува повече, както на български, така и на чужди езици, с които Стоянов няма проблем, за да станат резултатите му достояние на българската и международната общност. Предлагам още, да издаде дисертацията си като монографичен труд, още повече, че тя не се нуждае от големи промени, тъй като в нея няма емпирично изследване и би представлявала интерес за по-широка аудитория.

Критичните ми бележки не намаляват стойността на дисертационната работа, която удовлетворява научните и законови стандарти. Затова убедено предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Тодор Кръстев за дисертацията му „Межкултурни различия в невербалната комуникация между французи и японци през епохата на Мейджи“.

1.09.2017

София

Рецензент:

Проф. д.пс.н. Толя Стоицова